

Prietenul meu Oscar (dreapta) cu mine lângă placa memorială dedicată evreilor din Marghita pieriți în Holocaust.

Două personalități artistice născute la Marghita

În articolul meu publicat la Baabel în 2021 "Memoria cetățenilor evrei din Marghita" <https://baabel.ro/2021/05/memoria-cetătenilor-evrei-din-marghita/> am descris pe larg viața intensă culturală, religioasă și laică a evreilor din Marghita, care reprezentau o treime din populația comunei (astăzi municipiu). Majoritatea lor au pierit în Holocaust.

În acest articol voi scrie despre doi oameni născuți la Marghita, care au devenit celebri, primul în cinematografie și al doilea în dramaturgie.

Marghita

Nicolas Farkas (Farkas Miklós) s-a născut la Marghita în 1890. A fost cineast-producător, scenarist și regizor. A studiat cinematografia la Budapesta și pe urmă la Viena. În anul 1920 a lucrat la Viena alături de faimoșii cinești evrei Korda Sándor, născut Weisz, mai târziu, Sir Alexander Korda, și Kertész Mihály – Kaminer Manó, devenit celebru sub numele de Michael Curtiz), laureat al premiului Oscar pentru regia filmului *Casablanca* din 1942, cu Humphrey Bogart și Ingrid Bergman în rolurile principale.

În 1925, Farkas, de etnie maghiară, și-a continuat cariera la Berlin. A filmat și în Uniunea Sovietică și în Polonia antebelică. Pe urmă a lucrat la Paris, la mai multe co-producții internaționale. A fost regizorul co-producției anglo-franceze "*The Battle*" și al filmului "*Adventures of Don Quixote*".

În 1941 a emigrat în Statele Unite, unde la început a realizat filme scurte de propagandă pentru flota marină militară americană. Apoi a trăit până la sfârșitul vieții la New York, unde și-a creat o mică companie personală de cinematografie. Ca cineast a produs 42 de filme, a fost scenarist în șapte filme și regizor la două filme. A murit la New York în 1982.(1)

Cealaltă personalitate este **Gheorghe Harag** (Harag György) care s-a născut la Marghita în 1925.

https://ro.wikipedia.org/wiki/Gy%C3%B6rgy_Harag#/media/Fi%C8%99ier:Gheorghe_Harag2.jpg

A fost fiul negustorului de lemne Jenő Harag și al Magdei Kádár, evrei vorbitori de limbă maghiară. După școala primară a învățat la liceul teoretic Emanoil Gojdu din Oradea, apoi la liceul evreiesc din Oradea (*Zsidlic*), unde a învățat și tatăl meu, născut un an după Harag, și la fel tatăl soției mele, Feldman Teodor. După ce a luat bacalaureatul la liceul *Szent László* din Oradea, a lucrat un an de zile la Budapesta ca ucenic într-un atelier de olărit.

Încă din copilărie i-a plăcut teatrul, pe atunci asistând la spectacolele teatrelor ambulante. La Oradea, ca licean, mergea zilnic la teatru. A avut ocazia să vadă artiști cunoscuți din țară și din Ungaria. Mult mai târziu, unele nume îmi erau și mie cunoscute încă din copilărie fiindcă îi auzeam la radio și apoi la TV Budapesta (Jávör Pál, Páger Antal, Tolnay Klári) și câteodată artiști ardeleni la TV București (Komlós Juci).

În 1944 a fost deportat împreună cu întreaga familie în ghetoul din Șimleul Silvaniei și de acolo a fost transportat la Auschwitz, Mauthausen, iar apoi la Ebensee. A fost singurul supraviețuitor al întregii sale familii, pierzându-și atât părinții, cât și frații. Numele maghiarizat al familiei nu i-a salvat de la deportare și pierzanie.

Grav bolnav, s-a întors la Tușnad în mai 1945. După o lungă perioadă de convalescență, s-a înscris la Academia de Muzică și Teatru din Cluj.

Încă de la începutul studenției, Harag a făcut o impresie deosebită, astfel că a reușit să se angajeze la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj. În 1947 a jucat șapte roluri ca actor, iar în 1949 a debutat ca regizor. Diploma de regizor a obținut-o în 1952.

În 1953, Harag, împreună cu alți absolvenți ai facultății de teatru din Cluj, a fondat Trupa Teatrală Maghiară din Baia Mare, al cărui director a devenit. Trupa funcționează și astăzi sub numele de *Trupa Harag György* a teatrului sătmărean, deoarece și-a extins activitatea și la Satu Mare. Cum era obiceiul pe atunci, a plecat la studii la Moscova (1955). În 1957 trupa teatrală s-a mutat la Satu Mare, al cărei director a fost Harag timp de trei ani. Printre piesele jucate acolo se pot menționa *Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *O tragedie americană* și *Jurnalul Annei Frank*. Dar Harag, care la 35 de ani era deja un regizor recunoscut, căuta noi experiențe, așa că în 1963 s-a angajat ca prim regizor la teatrul din Târgu Mureș.

Între timp Harag își începuse deja cariera de dascăl în cadrul Institutului Teatral *Szentgyörgyi István* și tot atunci a montat primele sale piese în cadrul secției române a teatrului din Târgu Mureș. A început să regizeze în străinătate (Subotica, Iugoslavia), iar în 1966 regizează și la Ploiești o piesă de Čapek.

A fost director și prim regizor la Teatrul Maghiar din Cluj, ceea ce i-a adus un renume și peste hotare.

https://en.wikipedia.org/wiki/Hungarian_Theatre_of_Cluj#/media/File:Opera_maghiara_din_Cluj_Napoca_,_Teatrul_Maghiar_din_Cluj_Napoca_16p9.jpg

A fost activ în mod regulat și în străinătate: la Gyula, la Budapesta, la Novi Sad și Subotica. A regizat scurt metraje atât pentru Televiziunea Maghiara cât și pentru Televiziunea Română. Meritele sale au fost recunoscute în rândurile elitei culturale, dar din partea statului în epoca cenzurii ceaușiste nu i s-a acordat nicio recunoaștere.

Generații întregi de regizori și actori maghiari și români îl consideră drept maestrul lor.

Harag György a murit la Târgu Mureș la vârsta de numai 60 de ani, la 6 iulie 1985. Ultima sa montare a fost *Livada cu vișini* a lui Cehov la Teatrul Național din Târgu Mureș. Nu a mai putut să fie prezent la premieră.

Livada cu visini, de Cehov, regia György Harag:

https://www.youtube.com/watch?v=_BPwMAIAUec

Harag a fost nu numai un regizor excelent, ci și un actor talentat.

A jucat în roluri principale în zeci de piese de teatru, printre care cele scrise de Gorki (*Azilul de noapte*), Cehov, J.B. Shaw, Móricz Zsigmond, Sütő András, Shakespeare (*Romeo și Julieta*) și multe altele.

Harag jucând în piesa "Azilul de noapte" de Maxim Gorki:.

https://ro.wikipedia.org/wiki/Gy%C3%B6rgy_Harag#/media/Fi%C8%99ier:Gheorghe_Harag.jpg

A regizat piese de Gorki, Mihail Sebastian, (*Steaua fără nume*), Victor Hugo (*Ruy Blas*), Karinthy Frigyes, Alexandru Mirodan (*Ziariștii*), Shakespeare (*Hamlet*, *Machbeth*), Federico García Lorca, Molière (*Tartuffe*), Arthur Miller, Karel Čapek, Agatha Christie, Arany János, Victor Eftimiu (*Omul care a văzut moartea*), Oscar Wilde, Madách Imre (*Tragedia umană*), Titus Popovici, J.B. Shaw, Cehov și multe alte piese de teatru.

Locuitorii micului oraș Marghita, inclusiv eu, fost locuitor, pot fi mândri de acești doi oameni deosebiți, născuți acolo.

Harag a fost un actor, regizor și director de teatru de excepție. L-au caracterizat ambiția și dedicația nelimitată față de arta teatrală ca student, instructor, actor și regizor.

Bibliografie:

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Nicolas_Farkas
2. https://ro.wikipedia.org/wiki/Gy%C3%B6rgy_Harag

3. https://ro.wikipedia.org/wiki/Omul_care_a_v%C4%83zut_moartea